

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, Sveriges Lantbruksuniversitet
(SLU), 15 hp

Främjande av den biologiska mångfalden i ett kommunalt sammanhang

Oscar Gustavsson

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet
2012-08-20

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Examen: Kandidatexamen

Titel (sve): Främjande av den biologiska mångfalden i ett kommunalt sammanhang

Titel (eng): Promotion of biodiversity in a municipal context

Ämne: Landskapsplanering

Nyckelord (6-10 st): Biologisk mångfald, biodiversitet, urban biodiversitet, skötsel, parkförvaltning, urbana skogar, främjande av biologisk mångfald, förfrågningsunderlag, underhållsplan.

Författare: Oscar Gustavsson

Handledare (SLU/extern): Måns Norlin, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Gunilla Lindholm, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurskod: EX0378

Kurstitel: Skriva om landskap

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Ort, månad, år: Alnarp, augusti, 2012

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Fotot på framsidan föreställer en parkarbetare i arbete. (Foto: Henrik Gustavsson, juli 2004.)

Sammandrag

Kvalitet och biologisk mångfald är av stor betydelse för grönområden i tätorter. Nedskärningar och organisationsförändringar inom kommunal parkförvaltning har dock bidragit till negativa konsekvenser med avseende på dels kvalitet och dels den biologiska mångfalden. Förlusten av biologisk mångfald är ett globalt problem. Många insatser görs för att främja bevarandet av den biologiska mångfalden.

I detta kandidatarbete undersöks, genom litteraturstudier och intervjuer, bland annat vilka faktorer som kan bidra till att främja biologisk mångfald och hur arbetet inom detta område ser ut i ett kommunalt sammanhang, exemplifierat i Ängelholms kommun. I detta arbete undersöks bland annat hur Ängelholms kommun använder sig av teoretiska faktorer, alltså olika dokument, i sitt arbete. Det undersöks också i vilken utsträckning kommunen använder sig av de olika faktorerna av mer praktisk karaktär i skötselarbetet. Därutöver undersöks också hur den organisatoriska delen, samarbetet mellan olika sektorer i en kommun, påverkar arbetet mot en bättre biologisk mångfald. Som komplement till denna organisatoriska del undersöks även hur arbetet påverkas då en del av kommunens skötsel läggs ut på entreprenad och vad som då händer med kommunens arbete mot mål och visioner. Målet med detta arbete är bland annat att lyfta fram och presentera möjligheterna till att främja den biologiska mångfalden för grönytor inom tätorter.

Huvudsyftet är att bidra till diskussion kring arbetet med att främja den biologiska mångfalden i det kommunala skötselarbetet. Frågeställningarna är:

- *Hur kan en kommun verka för att främja den biologiska mångfalden i tätorter?*
- *Kan en teknisk beskrivning för grönyteskötsel användas för att främja den biologiska mångfalden? om inte, hur skulle den kunna utvecklas?*
- *Har eventuella dokument innehållande mål och visioner för grönyterna någon praktisk betydelse – uppfylls mål och visioner?*

Slutsatser som har genererats av denna studie är bland annat att övergripande mål för skötseln måste utvecklas, så att mål om biologisk mångfald genomsyrar verksamheten på ett helt annat sätt i framtiden, än hur det sker idag. Det krävs kompetens och kännedom om biologisk mångfald för att dels upprätta men även följa ett förfrågningsunderlag, i förlängningen en teknisk beskrivning, för att den ska kunna tjäna syftet om främjande av den biologiska mångfalden.

Abstract

Quality and biodiversity are of great importance to green open spaces in urban areas. However, organisational downsizing and changes within municipal park management have contributed to negative consequences for the fulfilment of quality as well as biodiversity. The loss of biodiversity is a global problem. Great work is being done in order to promote the preservation of biodiversity.

This bachelor thesis investigates, by studying literature and performing interviews, inter alia what factors that can contribute to the promotion of biodiversity and how the work within this field is viewed upon in a municipal context, here exemplified by Ängelholm's municipality. This thesis investigates, inter alia, how the municipality in question uses theoretical factors, such as different documents, in their work. Furthermore, it investigates to what extent the municipality utilises factors of practical character in their maintenance work. In addition, this thesis examines how the organisational sectors of a municipality and the cooperation between these different sectors affect the work and strive towards a greater biodiversity. This organisational part is complemented by an investigation of how the municipal maintenance work is affected when some sectors of it are outsourced on contract and how the outsourcing in turn affects the municipality's strive towards goals and visions. The aim of this thesis is, inter alia, to emphasise and present possibilities that can help promote biodiversity in green open spaces in urban areas.

The principal aim of this thesis is to contribute to the discussion regarding the promotion of biodiversity within municipal maintenance work. The questions at issue are as follow:

- How can a municipality work in order to promote biodiversity in urban areas?
- Is it possible to use a technical description of green area maintenance in order to promote biodiversity? If not, how can such a description further develop?
- Do possible documents containing goals and visions for green open spaces have any practical importance - are goals and visions fulfilled?

Conclusions generated by this thesis are, inter alia, that comprehensive goals for the maintenance work must be developed, so that goals concerning biodiversity permeate the municipal work in a different way in the future, than how it is done today. Competence and knowledge about biodiversity are absolutely necessary in order to both draw up and follow up a specification, in prolongation a technical description, so that the specification per se can serve the aim to promote biodiversity.

Förord

Med intresse för natur, planering och skötsel föll sig valet av inriktning för denna kandidatuppsats inom ämnet landskapsplanering relativt naturligt. Törsten efter mer kunskap och förståelse kring hur den biologiska mångfalden kan främjas genom planering och skötsel lockade.

Jag vill tacka Anna Jakobsson och Måns Norlin för givande handledning. Vidare vill jag tacka mina föräldrar för deras aldrig sinande stöd, Henrik Gustavsson som orkat bolla idéer fram och tillbaka och Rebecca Ekberg vars mat och omsorg gett mig kraft att ro iland denna uppsats. Tack!

Oscar Gustavsson
Alnarp, Augusti 2012

Innehållsförteckning

Sammandrag	3
Abstract	4
Förord	5
Innehållsförteckning	6
1. Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Problemformulering	10
1.3 Mål	10
1.4 Syfte	10
1.5 Frågeställningar	10
1.6 Avgränsningar	10
1.7 Material och metod	11
1.8 Centrala begrepp	11
1.8.1 Biologisk mångfald	11
1.8.2 Skötsel	11
2. Avhandling	12
2.1 Planeringens och skötselns inverkan på biologisk mångfald	12
2.1.1 Planeringens och förvaltningens betydelse för den urbana miljöns grönområden ..	12
2.1.2 Planeringens och förvaltningens möjligheter till att främja den biologiska mångfalden genom olika visionära och/eller målinriktade dokument	13
2.1.2.1 Generella förutsättningar	13
Grönstrukturplan	13
Landskapsanalys	13
Naturvårdsprogram	13
Trädplan	13
Anpassningsplan	13
Översiktsplan	14
Detaljplaner och områdesbestämmelser	14
Inventering	14
Dokument knutna till skötsel	14
2.1.2.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun	15
2.1.3 Faktorer och praktiska lösningar av skötsel som kan främja den biologiska mångfalden	16
2.1.3.1 Generella förutsättningar	16

Variation.....	16
Undervegetation	17
Artvariation	17
Fruktbärande lignoser.....	17
Träd	17
Död ved	18
Markvegetation.....	18
Höggrässkötsel	18
2.1.3.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun.....	19
2.2 Parkförvaltningens organisatoriska förutsättningar.....	19
2.2.1 Förvaltningens organisation och struktur.....	19
2.2.1.1 Generella förutsättningar.....	19
2.2.1.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun.....	21
2.2.2 Samspelet mellan förvaltningen och skötseln.....	22
2.2.2.1 Generella förutsättningar.....	22
2.2.2.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun.....	24
3. Diskussion och slutsatser	25
3.1 Vikten av beslut	25
3.2 Målsättningar och organisatoriska problem	26
3.3 Kunskap om biologisk mångfald	27
3.4 Ekonomiskt skötselideal – sämre biologisk mångfald?.....	28
3.5 Helheten.....	29
4 Avslutande kommentarer och fortsatt forskning.....	30
5 Referenser.....	31
5.1 Otryckta källor.....	31
5.2 Elektroniska källor.....	31
5.3 Tryckta källor	32

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Miljöförstörelse och klimatförändringar är reella hot och aktuella problem som världssamfundet har på agendan att försöka lösa. Forskare beräknar att ungefär 60 procent av jordens ekosystemtjänster, vilka bidrar till mat, vattenrening etc. har förstörts eller utnyttjas på ohållbart sätt. Ekosystemens resiliens, motståndskraft till störningar liksom klimatförändringar, är kopplat till biologisk mångfald. (CBM, 2012a) Förlusten av biologisk mångfald är ett globalt problem. En förlust som troligtvis beror på en mängd faktorer, där ökande klimatförändringar som sagt är ett av skälen, konkurrens av introducerade arter, mänsklig efterfrågan av vissa arter och produkter samt modifiering av habitat är några andra. (Alvey A.A., 2006, s.195) Faktum är att arter, ekosystem och naturtyper försvinner i allt snabbare takt. (Naturvårdsverket, 2012)

Många insatser görs för att främja bevarandet av den biologiska mångfalden. Bland annat var år 2010 det internationella året för biologisk mångfald. Ett temaår initierat av FN för att öka kunskapen om just biologisk mångfald. (Svenska FN-förbundet, 2010). I mitten av 1980-talet föreslog internationella naturvårdsunionen att en global konvention behövdes för att stärka skyddet av naturen. Namnet blev ”Konvention om biologisk mångfald”, en konvention som Sverige ratificerade 1993. Konvention om biologisk mångfald beskrev hur världssamfundet hade ett viktigt delmål år 2010 i arbetet med bevarande av biologisk mångfald. Målet som antogs i Johannesburg 2002 innebar att man till år 2010 skulle avsevärt minska förlusten av biologisk mångfald. (Convention on Biological Diversity, 2012). I rapporten *Ett rikt växt och djurliv* från Naturvårdsverket, fastslogs dock att delmålet skulle bli mycket svårt att nå. (2007a) Detta till trots, finns många styrmedel som kan användas i arbetet för att säkerställa utarmningen av den biologiska mångfalden. Bland annat kan kommuner lagstifta och skydda zoner med särskilda biotoper med naturreservat och områdesskydd genom Miljöbalken. För naturreservat och nationalparker skall det även finnas skötselplaner, vilket ökar möjligheten att på längre sikt påverka skötseln för de aktuella områdena. (Boverket, 1999, s. 42)

Att bevara stora naturliga habitat intakta genom skydd är en av grundstenarna för att främja den biologiska mångfalden. Dessa skyddade områden förekommer främst i det rurala landskapet. Det finns å andra sidan få naturliga habitat kvar med hög biologisk mångfald i det urbana landskapet. De få återstående urbana grönytor är dock av stor vikt att bevara och utveckla för att främja den biologiska mångfalden. (Alvey, 2006, s.195) I arbetet med värnande och kunskapspridande av biologisk mångfald är det i synnerhet viktigt att se till de tätortsnära miljöerna eftersom de är några av de mest expanderande landskapstyperna (Nordmalm, P., Sandberg, E., Berggren, Å., Emanuelsson, U., 1999, s.14) Enligt Statistiska centralbyrån bodde 85 procent av Sveriges befolkning år 2010 i tätort. (2012). Av dessa 85 procent bodde de flesta i små eller medelstora tätorter där det ofta finns en hel del grönska där natur blandas med parkanläggningar och trädgårdar. (Nordmalm, et al. 1999, s.74) I *Gröna områden i planeringen* står det att biologisk mångfald inom tätorter med ett rikt och varierat växt- och djurliv kan bidra till en förhöjd livskvalitet samt ha en pedagogisk dignitet. Kunskaper om naturens ordning; årstidsväxlingar, de naturliga kretsloppen, etc. kan med ökat engagemang för miljö- och naturfrågor forma ett uthålligare samhälle. (Boverket, 1999, s.23). Tätortens natur är inte mer värdefull än annan natur, sett till den biologiska mångfalden. Skälet till detta är att väldigt få arter är specifika för just den urbana miljön. Det som karaktäriserar den urbana miljöns naturvärden är istället att den utgör en vardagsnatur, lättåtkomlig för många människor. (ibid, s.25). Stadens naturvärden har förutom sitt egenvärde

även betydelse för naturkänslan för de som bor eller verkar i staden. Det man är van vid och känner till, vill man slå vakt om. (Nordmalm et al., 1999, s.10)

Betydelsen av tätortens grönområden för den urbana människans behov av rekreation, lek, mötesplats och välmående är stor. Eftersom tätorterna förtätas och fler människor blir beroende av grönområdena ökar betydelsen av att de grönområden som finns är av bra kvalitet och mångfald. (Boverket, 1999, s.17). Avståndet har en avgörande betydelse för tillgängligheten till grönområden. Grönområden som kan inhysa möjligheter för rekreation, aktiviteter, möten, lek, eller liknande och samtidigt bidra till tätortens biologiska mångfald. (Boverket, 2007, s.13). Tätorternas grönområden blir färre eftersom de ofta är aktuella för exploatering vid förtätning av bebyggelse. Detta har lett till fragmentering och reducering av grönområden inom tätorter. (Florgård, C., Mörtberg, U., Wallsten, M., 1994, s.17) Förminskad budget under 1990-talet inom kommunal parkförvaltning har lett till sämre kvalitet för grönområdena. Detta har i sin tur försämrat tillgängligheten till grönområden trots att deras klart positiva betydelse för hälsa, rekreation och social sammanhållning. (Boverket, 2007, s.60)

En av anledningarna till varför jag studerar till landskapsarkitekt är för att jag tycker att de offentliga miljöerna har brister på många ställen. Utemiljöns brister kan bland annat bero på fel i planeringen, fel i anläggande av platsen eller det som jag tänkt rikta in mig på, nämligen brister i skötseln. Faktum är att en välplanerad och välanlagd utemiljö kan förfalla på bara några få år om den inte sköts ordentligt. Under åtta års semestervikarierande sommartid som parkarbetare i offentliga miljöer har jag observerat att en hel del utemiljöer har börjat få alltmer slitna och tråkiga uttryck och det har ofta varit platser där det sker utarmning av arter. Platser där exempelvis buskage tagits bort och ersatts med kortklippta gräsytor. Något som till stor del kan vara en följd av ekonomiska nedskärningar men även kanske en oklar målsättning för hur skötselarbetet ska utföras och utvecklas.

De förminskade urbana ekosystemen ses inte till sitt rätta värde och är ofta undervärderade. De är samtidigt erkänt viktiga källor till ekosystemtjänster samt människans välbefinnande och hälsa. (Borgström, S.T., Elmqvist, T., Angelstam, P. & Alfsen-Norodom, C., 2006). En av tätorternas viktigaste utmaningar för att nå hållbarhet består i att ta sig an de socio-ekologiska systemen. Parkförvaltningen av grönytor står inför samma utmaning. När en förvaltning har brister inom organisationen och inte ser till den ekologiska dynamiken, med processer och mönster, samtidigt som organisationens struktur inte matchar naturens föränderlighet kan det ge negativ påverkan på ekosystemen. (Borgström et al., 2006). Sedan slutet av 1980-talet har många parkförvaltningar genomgått en intern organisationsförändring. En följd av nedskärningar och effektivisering som i sin tur har lett till att många parkorganisationer har lagt ut skötsel av grönytor på entreprenad. (Randrup, T.B. & Persson, B., 2009, s.31).

Skötselplaner och tekniska beskrivningar för grönyteskötsel, även kallade underhållsplaner, har på senare tid varit alltmer förekommande sedan omorganisationen av en del kommunala parkförvaltningar ägt rum i Sverige. Jag har valt att studera ett exempel där en omorganisation av parkförvaltningen i Ängelholms kommun resulterade i att lägga ut skötseln, för orter utanför centralorten, på entreprenad. I min uppsats har jag tänkt studera en teknisk beskrivning för grönyteskötsel som varit ett resultat av att skötsel för grönytor i Vejbystrand, Munka Ljungby och Hjärnarp, i Ängelholms kommun, lagts ut på entreprenad. Anledning till att jag har valt just Ängelholms kommun är att jag har lokalkännedom till både plats och verksamhet. Det har även inneburit att jag enklare har fått tag på information och underlag för icke offentliga dokument.

1.2 Problemformulering

Den biologiska mångfalden utarmas i dagsläget i vårt samhälle. Grönytornas förekomst och kvalitet i och kring tätorter är bevisligen av betydelse för oss människor. Av betydelse dels med avseende på rekreation, hälsa och välbefinnande, men inte minst av betydelse för förekomsten av biologisk mångfald i omedelbar närhet till områden där människor är bosatta och därmed lätt kan ta del av. Trots detta sker sedan en tid tillbaka effektiviseringar och omorganisering av skötseln av dessa viktiga grönytor i våra tätorter. Detta skulle kunna ses som ett problem eftersom olika typer av effektivisering och nedskärningar torde innebära risk för att strävandet efter en god biologisk mångfald i dessa grönytor riskerar att bli eftersatt eller lidande.

1.3 Mål

Målet med min uppsats är att lyfta fram och presentera möjligheterna till att främja den biologiska mångfalden för grönytor inom tätorter, via exemplet Ängelholms kommun. Vidare vill jag undersöka vilka faktorer som sägs påverka den biologiska mångfalden och hur de kan tillämpas i en miljö som är i ständig förändring, samtidigt som den biologiska mångfalden tillgodoses. Målet är också att klargöra hur en kommuns struktur och organisation, liksom andra faktorer, kan ligga till grund för parkskötselns utformning.

1.4 Syfte

Syftet är att bidra till en diskussion kring huruvida hänsyn tas till biologisk mångfald i kommunal parkskötsel och tekniska beskrivningar för grönyteskötsel, samt om denna hänsyn kan anses tillräcklig eller ej. En sådan diskussion skulle kunna ge en bättre inblick i problematiken kring biologisk mångfald i urbana miljöer och därmed också i ett ”kommunalt sammanhang”, samt ge stöd för framtida argumentation för utvecklingen av skötselmetoder och parkmiljöer i svenska tätorter.

1.5 Frågeställningar

- *Hur kan en kommun verka för att främja den biologiska mångfalden i tätorter?*
- *Kan en teknisk beskrivning för grönyteskötsel användas för att främja den biologiska mångfalden? om inte, hur skulle den kunna utvecklas?*
- *Har eventuella dokument innehållande mål och visioner för grönytorna någon praktisk betydelse – uppfylls mål och visioner?*

1.6 Avgränsningar

Uppsatsen fokuserar enbart på biologisk mångfald i tätorter och tar därmed inte upp främjandet av den biologiska mångfalden i andra miljöer. Tyngdpunkten ligger i att undersöka huruvida skötseln och planeringen bakom kan påverka den biologiska mångfalden. Avsikten är således att undersöka kommunalt skötta grönytor i Vejbystrand, Munka Ljungby och Hjärnarp samt planeringen för dessa, i Ängelholms kommun. Valet av studieobjekt i enbart en kommun och en mindre tätort förminskar studiens omfång samt bidrar förhoppningsvis till en enklare förståelse för främjandet av den biologiska mångfalden efter platsens förutsättningar. Studien granskar på ett övergripande plan, en teknisk beskrivning för grönyteskötsel som berör de kommunala grönytorna i Vejbystrand, Munka Ljungby och Hjärnarp.

1.7 Material och metod

Kunskapsinsamlandet för denna uppsats har gjorts genom litteraturstudier och studier av Ängelholms kommuns organisation. Litteraturstudierna ligger till grund för uppsatsens genomgång av främjandet av biologisk mångfald i urbana miljöer. Litteratur har sökts i form av vetenskapliga artiklar och böcker via SLU:s biblioteks katalog och databaser (LUKAS, LIBRIS, Primo), Google samt Google Scholar. Sökord likt; Biologisk mångfald, biodiversitet, urban biodiversitet, skötsel, parkförvaltning, urbana skogar, har varit användbara i sökande på internet. Sökandet har skett på både Svenska och Engelska artiklar. Vid sökning på artiklar skrivna på engelska har jag översatt ovanstående ord från Svenska till Engelska. Orden har sökts i ett flertal olika kombinationer. Urval har sedan gjorts av artiklarnas och böckernas relevans efter uppsatsens frågeställning.

Böcker och artiklar som jag använde mig frekvent av var, *Växter och djur i stadsnatur* (Florgård, C. & Mörtberg, U. 1999 Florgård, C., Mörtberg, U., Wallsten, M., 1994), *Grönare städer – biomångfald och grönstruktur* (Nordmalm, P., Sandberg, E., Berggren, Å., Emanuelsson, U., 1999) *Promoting and preserving biodiversity in the urban forest* (Alvey, A.A., 2006). *Public green spaces in the Nordic countries: Development of a new strategic management regime* (Randrup, T.B. & Persson, B., 2009). Petra N Bengtssons avhandling; *Samspel i parkförvaltning - Om skötselideal och förhållningssätt till biologisk mångfald i tre svenska parkförvaltningar* (Bengtsson, P. N., 2009) gav mig en inblick hur komplex realiteten är inom parkförvaltning och skötselplanering med avseende till att främja den biologiska mångfalden.

Studier av Ängelholms kommun har gjorts via vederbörande kommuns hemsida samt via mail-korrespondens och intervjuer med kommunanställda på olika poster. Genom Ängelholms kommuns hemsida fann jag en mängd väsentliga offentliga dokument såsom; Översiktsplan, Naturvårdsprogram, Trädplan. Mail-korrespondensen och intervjun gav mig information och dokument av olika publik karaktär, likt förfrågningsunderlaget.

I arbetet behandlas först de generella förutsättningarna för hur en kommun kan arbeta för att främja den biologiska mångfalden. Därefter beskrivs förutsättningarna och arbetssättet i Ängelholms kommun och vad det lett till i form av teoretiska och praktiska faktorer som kan främja den biologiska mångfalden. Dessa diskuteras sedan i huvudsak utifrån Bengtsson, P., (2009) och Randrup, T.B. & Persson, B., (2009)

1.8 Centrala begrepp

1.8.1 Biologisk mångfald

I Konvention om biologisk mångfald är begreppet definierat som " variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem." (CBM, 2012b)

1.8.2 Skötsel

Naturvårdsverket definierar skötsel inom naturvården som alla de verksamheter som bevarar naturvärdena. Skötsel är med andra ord något som inkluderar allt från förvaltning till utförande. Där förvaltningen omfattar den administrativa delen, det vill säga; planering, upphandling, uppföljning, ekonomiadministration och annan administration av skötselinsatser. Förvaltningen är de som leder och administrerar arbetet. När det gäller innebörden utförande

av skötsel menas det operativa fältarbetet som utförs. Utförandet av skötsel sker endera i förvaltarens egen regi eller av uppdragstagare på beställning av förvaltaren. Det sistnämnda kallas för att utförandet har lagts ut på entreprenad. (2005, s.22)

2. Avhandling

2.1 Planeringens och skötselns inverkan på biologisk mångfald

2.1.1 Planeringens och förvaltningens betydelse för den urbana miljöns grönområden

Likvärdiga utemiljöers förutsättningar med samma geologi och klimat och samma regionala påverkan av djur, växter och människor kan husera varierade typer av djurarter beroende på vilken typ av skötsel som används. På grund av naturens komplexitet kan en omedveten skötselstrategi ge sekundära effekter på en utemiljö, vilket endera kan gynna eller missgynna den biologiska mångfalden. En välplanerad och välanlagd utemiljö kan förfalla på bara några få år om den inte sköts ordentligt, både vad gäller det visuella intrycket men även då det kommer till den biologiska mångfalden. Ett medvetet kreativt och dynamiskt synsätt vid planering och skötsel bör finnas inom förvaltningens uppsatta ramar. Planeringens och förvaltningens betydelse för de urbana grönmiljöerna är i högsta grad viktig för människans välbefinnande och för den biologiska mångfalden. (Florgård et al. 1994, s.22,53)

Under 1990-talet har budget för de kommunalt skötta grönytorna minskat, något som har lett till att en del ytor inte skötts lika intensivt som förut. En följd av detta är att fler gräsmattor har blivit ängsmark, något som har gynnat den biologiska mångfalden. I rapporten *Den bostadsnära naturen* står det vidare att bristen på skötsel kan minska grönområdenas kvalitet i andra avseenden. Därför är mål och strategier viktiga för att hitta en balans mellan bevarande och utvecklande förvaltning. (Boverket 2007, s.60)

Betydelsen av ekologers och naturvårdares intresse och kunskapsförmedling är väsentlig för en positiv utveckling för de urbana grönområdena där många intressen och aktiviteter råder. (Emanuelsson, U, 1997, s.2) Ur ekologisk synvinkel finns ingen sorts biologisk mångfald som är den "rätta" biodiversiteten, utan enbart flera sorters mångfald. Det är upp till politiker och tjänstemän, liksom planerare, att bestämma vilken mångfald som är att föredra. (Gyllin, M., 2004, s.15). När skötsel förvaltare och planerare förstår tätortens potential till att främja den biologiska mångfalden och har förståelse för de elementära processerna och mönstren, kan de aktivt börja bevara och främja den biologiska mångfalden. Förvaltningen bör sträva efter att öka den biologiska mångfalden på alla grönytor i och kring den urbana miljön (Alvey, 2006, s.198). Enligt Burman A. är en strävan efter naturligare parker, som kräver mindre skötsel och som hyser stor variation, inget som bör finnas i tätorternas alla grönområden. Traditionellt skötta prydliga parker hyser också en mångfald av arter. Det bör alltså ske ett urval där vissa lämpliga parkytor avsätts för att verka för en förhöjd biologisk mångfald. (2007, s.3)

2.1.2 Planeringens och förvaltningens möjligheter till att främja den biologiska mångfalden genom olika visionära och/eller målinriktade dokument

2.1.2.1 Generella förutsättningar

En övergripande planering med frågor som rör struktur och markanvändning har stor betydelse för att nå en långsiktigt hållbar stadsutveckling. Nedan presenteras olika slags dokument som kan används för att främja biologisk mångfald.

Grönstrukturplan

Grönstrukturplan anges som ett väsentligt underlag för den översiktliga planeringen av Boverket. Grönstrukturplan tar upp den urbana miljöns ekologiska och kulturhistoriska värden som bland annat belyser naturens kretslopp, biologisk mångfald och möjligheter till invånarnas hälsa och rekreation. (Boverket, 1999 s.16)

Landskapsanalys

I rapporten *Låt staden grönska - klimatanpassning genom grönstruktur* tas flera verktyg upp som kan utgöra stöd för en klimatanpassad planering. Landskapsanalyser som ofta utgör en grund för planering och utformning av storskaliga förändringar i landskapet, likt utbyggnad av vägar, bostäder, vindkraft, etcetera, ses som viktiga. Visar landskapsanalysen att värden för vissa platser överensstämmer med strategiskt viktiga platser för anpassning mot hållbarhet bör dessa tas i beaktande vid planeringsprocessen. (Boverket, 2010, s18)

Naturvårdsprogram

Naturvårdsprogram är ett annat verktyg och underlag, inom kommunal planering, som beskriver områden med höga naturvärden. Naturvårdsprogrammet gör det enklare att prioritera områden som behöver skydd från exempelvis exploatering eller som kräver en viss typ av skötsel för att kunna bevara dess kvaliteter. (Miljökontoret Ängelholm, 2010 s.4)

Trädplan

Trädplaner beaktar de kommunala trädfrågorna utifrån ett samlat grepp. Trädplanen är ett redskap och samtidigt ett underlag som underlättar arbetet med frågor rörande träd sett ur olika perspektiv, då olika intressen vägs mot varandra. (Gatukontoret Malmö, 2005 s.6)

Anpassningsplan

Det finns en mängd olika verktyg som kan användas för planering och förvaltning av tätorters anpassning mot en mer långsiktig och hållbar utveckling. En anpassningsplan kan koppla samman planer för de gröna och blå strukturerna och på så sätt kan bebyggelsen och dess utveckling bli mer anpassningsbar till alternerande klimat, på såväl kort som lång sikt. Anpassningsplaner behandlar alltså befintliga strukturer och kan utgöra ett planeringsunderlag för hur förvaltningsövergripande arbete ska utvecklas. (Boverket, 2010, s.7)

Översiktsplan

I den översiktliga planeringen bör den rumsliga fördelningen av grönstrukturen inventeras. Nordmalm et al. skriver att för att fragmentering ska minimeras och sammansättning ska eftersträvas bör planeringen dels bevara befintliga mönster med ekologiskt betydande biotoper, dels stärka strukturen med nya förbindelser, samt finna för grönstrukturen taktiskt viktiga punkter. Punkter där insatser är behövliga eller punkter med ekologiskt värdefulla objekt. (1999 s.57). För att främja en hållbar utveckling och den biologiska mångfalden i de urbana grönområdena bör nya skötselåtgärder och planer testas och på sikt komma med i översiktsplaner och mål/policy för kommunen (Alvey, 2006, s.200). Ekologiska samband som rör den biologiska mångfalden stannar inte vid de administrativa gränserna, kommungränserna. Därför kan viktiga samband som rör en arts eller en biotops fortlevnad kräva planering och förvaltning mellan flera kommuner. (Boverket, 1999 s.58)

Detaljplaner och områdesbestämmelser

Detaljplaner och områdesbestämmelser är andra verktyg som kan användas vid planeringen för att främja ett rikt växt- och djurliv. Detaljplaner kan förordna skydd för ytor med natur, som på så sätt undantas bebyggelse. (Boverket, 1999, s.19). Fler skydd för att bevara den vilda naturen finns bland annat genom att; inrätta kommunala naturreservat, kulturresevat, biotopskyddsområde, naturvårdsavtal, etcetera. (Isaksson, I., Lundwall, U., 2006, s.28)

Inventering

En av de viktigaste uppgifterna som planeringen och förvaltningen har är att inventera förekomsten av olika biotoper, deras innehåll och samband. Inventering av den urbana naturen skapar en baseline för skötselns mål genom att bestämma vad och var kvaliteterna finns. En baseline används för uppföljning eller utvärdering och är därmed en slags utgångspunkt som man utgår från för att se hur värdet varierar. GIS (Geografiska Informationssystem) är ett verktyg som kan användas vid inventering, där data med enkelhet kan matas in på en exakt position genom en geo-referens på en karta. (Alvey, 2006, s.198-199). Med GIS kan konsekvenser av en tänkt eller genomförd skötselåtgärd med enkelhet visas visuellt och på så sätt är det ett verktyg som kan nå ut med information till flera intressenter. Förståelsen för olika skötselåtgärder och strävan mot samma mål för den övergripande planeringen och förvaltningen har troligtvis mycket nytta av detta medel. (Gustavsson, R., Ode, Å., 2001, s.5)

Dokument knutna till skötsel

Inom skötselplaneringen kan det finnas behov av tryckta dokument för att få gemensamma referenser och lättare uppnå de uppsatta målen. Skötselplaner och underhållsplaner är exempel på dokument som kommuner använder sig av inom tätorter.

Underhållsplanerna, även kallad tekniska beskrivningen, är mer av teknisk karaktär som beskriver olika sköseltyper för vederbörande grönytor och används bland annat mellan beställare och utförare. Underhållsplanerna är ofta förekommande då skötsel är utlagd på entreprenad och saknar en långtgående målformulering. (Bengtsson, P., 2009, s.209) Den tekniska beskrivningen utgör en kompletterande del till förfrågningsunderlaget, vilket är underlaget för anbud som en beställare ger till en entreprenör inför upphandling. I förfrågningsunderlaget beskrivs vad som ska upphandlas, vilka krav beställaren ställer på entreprenören, samt vilka villkor ska gälla. Utformningen av dessa krav och villkor ska vara formulerade på ett sätt som möjliggör kontroll och uppföljning av beställaren. Den tekniska be-

skrivningen kan antingen utformas med funktionskrav eller med detaljerade specifikationer. (Konkurrensverket, 2012).

Skötselplaner ses ofta som ett bra kommunikativt dokument vid förankring av målmålsättning för skötselåtgärder. Skötselplaner är ett löpande dokument med en långsiktig målformulering som kan revideras då oförutsedda händelser sker. Skötselplanerna fungerar som ett praktiskt program för förvaltningen vid upphandling, planering, genomförande av skötselåtgärder, dokumentation, kontroll av målsättningar samt huruvida området är i gynnsamt tillstånd eller ej. Skötselplaner används ofta inom naturvården. (Florgård et al. 1994, s.131)

2.1.2.2 Förutsättningar och arbetsätt i Ängelholms kommun

Ängelholms kommun har samarbete med andra kommuner, där en landskapsanalys som behandlar vindkraftutbyggnad gjorts som tillägg till översiktsplanen. (Ängelholms kommun, 2012c). Andra exempel på landskapsanalyser som har gjorts berör Barkåkra, (Norconsult, 2012), Södra Ängelholm (Ängelholms kommun, 2012d, s.54)

Kommunen har flera dokument och planer som berör strategier och visioner för bevarandet och främjandet av den biologiska mångfalden. I kommunens aktuella översiktplan från 2004 framgår i kapitel fyra att kommunens ambitioner är att upprätta en övergripande grönstrukturplan för att bevara och främja grönstrukturen och den biologiska mångfalden. Kommunen framhäver själva betydelsen av den tänkta grönstrukturplanen. De ser den som ett viktigt steg mot att värdera och klassificera de olika grönområdena, samt se till att gröna länkar och samband även ska inrymmas på ett tydligare sätt i den kommande översiktsplanen. Arbetet med grönstrukturplanen är inte slutfört. (Kommunledningskontoret Ängelholm, 2011, s.30)

I översiktsplanen står det bland annat att hänsyn bör tas till landskapsekologiska samband i obebyggda områden och i tätorter med mycket träd. Dessutom förordar kommunen att grönområden och vattenområden i och kring tätorter bör bevaras och utvecklas. De skriver även i översiktsplanen att kunskapsunderlaget kring ekologiskt känsliga områden bör inventeras och analyseras för att kunna utarbeta mer specifika rekommendationer. Det står även att skötselplaner bör upprättas för vissa grönområden som är av betydelse för rekreation och friluftsliv i och kring tätorter. (Ängelholms kommun, 2004 s.22)

Exempel på genomförda inventeringar är: Dagfjärilar, Tätortsnära natur, Naturinventering och Småvatten. (Kommunledningskontoret Ängelholm, 2011, s.8)

Ett naturvårdsprogram antaget av kommunens miljönämnd 2010, beskriver områden med höga naturvärden. Programmets syfte är att utgöra ett planeringsunderlag för kommunens översiktplan samt bidra till ett stöd vid hantering av detaljplaner, bygglov, etc. Syftet är även att visa de områden som behöver stärkt skydd från eventuell exploatering och en föreskrift om en viss typ av skötsel. Med naturvårdsprogrammet har de hittat 80 lokaler vars naturvärden är av betydelse för kommunen. En del bedöms vara tätortsnära men inget av dessa områden berörs av den kommunala parkförvaltningens skötselåtaganden. (Miljökontoret Ängelholm, 2010 s.4)

En trädplan vars syfte är att ligga till grund som riktlinje för att dels minimera skötselkostnader och dels användas som underlag vid planering och strategiska beslut rörande grönytor och träd. (Tekniska kontoret Ängelholm, 2010, s.4)

Kommunen har antagit ett miljöprogram 2009 där syftet är att inrikta särskilt mot fyra av de sexton nationella miljömålen. De fyra miljö kvalitetsmålen är; begränsad klimatpåverkan, ingen övergödning, giftfri miljö samt god bebyggd miljö. Utöver dessa finns ett kommunalt mål; inköp och upphandling. Miljöprogrammet kan ses som en form av konkretisering och uppspaltning av hur vilka förvaltningar och sektorer som blir inblandade och bör inleda ett sektorsöverskridande samarbete. (Miljökontoret Ängelholm 2008, s.6)

Den tekniska beskrivningen för grönyteskötseln, eller underhållsplanen, utgjorde en del av handlingarna till förfrågningsunderlaget som kommunen använde då 20 procent av deras skötsel lades ut på entreprenad i april 2008. Det finns inget antaget mål om biologisk mångfald i förfrågningsunderlaget. Entreprenaden är styrd av tillsyn och behov utifrån en funktionsbeskrivning. På så sätt måste entreprenören leverera den drift och underhåll som kommunen beställer. Behovet är utformat efter funktionsbeskrivningen för varje skötselyta och objekt. Entreprenörens åtaganden gäller skötsel och underhåll av gräsytor, rabattytor, strandstädning och häckar i tre tätorter utanför centralorten. Enligt den tekniska beskrivningens allmänna funktionskrav fodras en skötsel enligt vedertagen kunskap och alla grönytor skall ge ett vårdat intryck. Kraven på skötsel enligt vedertagen kunskap och vårdat intryck genomsyrar dokumentets olika delar. Den tekniska beskrivningen ger utförlig information om vilken skötsel varje yta ska ha. Varje yta och objekt som entreprenaden rör är tydligt markerade på tillhörande kartor för de områden som entreprenaden gäller. Totalt finns ett tjugotal olika typer av ytor med tillhörande funktionskrav och skötselkrav. För gräsytor står det exempelvis beskrivet mellan vilka klipphöjder en gräsyta ska klippas, hur ofta tillsyn ska ske och hur många klipptillfällen som förväntas per säsong. Skötselkravens utformning tyder på att underhållsplanen inte har några långsiktiga målsättningar. Den tekniska beskrivningen har inga mål eller aktiva beskrivningar för hur ytorna bör skötas för att verka för ett främjande av den biologiska mångfalden. (Tekniska kontoret Ängelholm, 2007)

2.1.3 Faktorer och praktiska lösningar av skötsel som kan främja den biologiska mångfalden

2.1.3.1 Generella förutsättningar

I tidigare stycken har det framgått att en sammanhängande grönstruktur och en medveten skötselstrategi ger en bättre effekt i arbetet med främjandet av den biologiska mångfalden. På taktiskt viktiga platser, sett till ekologiska mönster och processer kan punktinsatser för att främja den biologiska mångfalden ske. Det är dock viktigt att dessa insatser sker utifrån en medveten planering. Punktinsatser och skötsel skiljer sig från de olika typerna av biotoper. Med rätt skötsel sett till biototyp ökar chanserna för en positiv utveckling av biotopen. Utveckling sker dock under lång tid för de flesta biotoper, vilket bidrar till att resultaten för mångfalden inte syns direkt. De arter som bygger upp den biologiska mångfalden måste hitta dit. (Nordmalm, et al. 1999, s.32,52)

Variation

En faktor som tros främja den biologiska mångfalden är mångformighet. Mångformigheten eller variationen i växtligheten, markförhållanden, ålder eller i ett större perspektiv mellan olika naturtyper kan generera en ökad mångfald. Variationen av växtlighet mellan täta, glesa och öppna bestånd i en bra balans bidrar till en bättre variation av djurlivet. Mångfalden påverkas dessutom av de olika beståndens skiktning, (fältskikt, buskskikt, mellanskikt och

trädsikt). Ett varierat bestånd sett till ingående skikt är att föredra. Ett bestånd med växtlighet som varierar i ålder med både äldre och yngre individer ökar mångformigheten. Finns både ett enskiktat och ett flerskiktat bestånd bredvid varandra är det som störst biotopvariation. I övergångszonerna, det vill säga i brynen eller igenväxtningsytor, finns en stor artrikedom. (Florgård et al. 1994, s 26)

Undervegetation

Brist på undervegetation i jämnhöga trädbestånd som exempelvis förekommer i parkmiljöer reducerar den biologiska mångfalden. Införande av träd och buskar i ett trädbestånd eller på en öppen gräsmatta kan ge positiva effekter. Är artvalen gjorda med inhemska arter kan de skapade bestånden ingå i ett större mönster av grönstruktur. För att stärka den biologiska mångfalden bör vegetationens alla skikt förbättras, med en rikare undervegetation, ett buskskikt och ett trädsikt. (Nordmalm, et al. 1999, s.40,41)

Artvariation

Alvey skriver att kultivarer, (kulturväxter), och exotiska växter som inte är så spridningsbenägna bör också övervägas som artval. Att ha en varierad flora med flera olika arter i tätorter har blivit viktigt eftersom frekvensen av införda exotiska sjukdomar på växterna ökar. Genom att plantera med varierade arter kan ett utbrott av en sjukdom för en art medföra en mindre påverkan på mångfalden än om man planterat med enbart en eller några få arter. Kommuner bör ha planer för vilka invasiva arter som man bör undvika att plantera. Inhemska arter bör föredras samt kultivarer av exotiska växter som inte sprider sig. Det är bra att ha en varierad växtlighet för att inte allt ska dö, om sjukdomar bryter ut riskerar på så sätt inte allt att dö. (2006, s.199)

Fruktbärande lignoser

Träd och buskar, som producerar frukt och bär, ses som en viktig födokälla till många djur. Därför bör dessa planteras in och tas hänsyn till vid skötselutförandet. Florgård et al nämner en del arter som exempel; rönn, oxel, hagtorn, avenbok, bok, apel, ek, körsbär, etcetera. (Florgård et al. 1994, s.75)

Träd

Under de senaste tre decennierna har den traditionella skogsskötseln, med produktion i åtanke, trängt tillbaka natur- och kulturvärden i tätortsnära zoner. (Nordmalm, et al. 1999, s.78) Att spara skog och utveckla dessa till flerskiktade och mångformiga bestånd anges som sagt vara en nyckel för främjandet av den biologiska mångfalden. Att ersätta ytor som innehåller fullvuxna träd kan ta mycket lång tid, samtidigt sker en förlust av mångfalden då träden är borta. Florgård et al skriver att trädbestånd kan med skötsel göras täta eller glesa, likåldrade eller olikåldrade, beroende på vad som berikar omgivningen bäst i sin helhet.

Åldersvariationen med småplantor till gamla döende träd eller döda träd är bra för mångfalden. (1994, s. 74) Enligt Nordmalm et al är gamla träd viktiga för den biologiska mångfalden, eftersom de fyller funktioner för insekter, svampar, lavar, födosökande och häckande fåglar och fladdermöss. (1999, s.13) Som tidigare nämnt möjliggör träd ett främjande som födokälla om de producerar frukt och bär, vidare är de av stor betydelse för olika pollinatörer. Träd fyller även funktioner som boplatser och skydd för insekter och andra djur. (Florgård et al. 1994, s.101) Savflöden från träd som exempelvis ek, lönn, poppel, etcetera, är viktiga för insekter och i synnerhet skalbaggar. Därför bör träd med savflöden

behållas kvar och eventuellt starta savflöden på exempelvis medelålders ekar genom att borra i stammen eller fläka bort bark från stammen under vintern. De barklösa partierna kan på sikt utvecklas till håligheter i träden, vari dött organiskt material (mulm) skapas av svampar som samlas och ger livsrum för flera insekter. Hålrum är vanligare bland äldre lövträd som exempelvis; ek, ask och lönn. En möjlig skötselåtgärd är att välja ut vissa äldre träd som kan klassas som evighetsträd, något som syftar att öka antalet äldre träd. Håligheter i träd kan även gynnas genom hamling. Hamling som främst förekommer av lind, asp, björk, etcetera, är positivt för främjande av lavar, mossor, svampar och insekter. (Isaksson & Lundwall, 2006, s.101-107)

Död ved

En annan viktig faktor för att gynna den biologiska mångfalden är att öka mängden död ved. Den döda veden finns dels i levande gamla träd och dels bland träd som är döda. De döda träden kan behållas stående eller fällas och ligga kvar på marken. Den liggande döda veden har stor betydelse som växtplats för många mossor och svampar. Den stående döda veden har andra kvaliteter och är mer betydelsefull för insekter. Att ha mer död ved i olika trädbestånd ökar mångformigheten och variationen vilket i förlängningen kan ge en ökad mångfald. Stormfasta träd som inte utger direkta hot att ramla och orsaka skada bör stå kvar och dö av sig själva. Detta ger fler möjligheter för fåglar att häcka och om trädet är exponerat av sol gynnas även insekter. En annan åtgärd för att skapa mer död ved är att toppkapa träd och lämna kvar högstubbar, vars höjd lämpligtvis bör vara fyra till fem meter. Vissa trädslag är dock mer benägna att skjuta rotskott och är mindre lämpliga. (Samuelsson, J. & Ingelög, T., 1996, s.11-15, 65). Kvarlämnade trädstammar och grenar ger ökad möjlighet för fler arter av vedlevande insekter, fåglar, svampar, mossor och lavar att leva. (Nordmalm, et al. 1999, s.107)

Markvegetation

Markvegetation är viktig för att skydda jorden från uttorkning och därmed skapa ett bra klimat för de som lever vid markytan. Genom att rensa alltför mycket ogräs och ha bar jord är dåligt för djuren eftersom organismer i markytan tar skada om jorden torkar ut. Marktäckande växter fungerar utmärkt för att samla löv och kvistar som täcker marken och bildar förna. Förnan är viktig dels för de organismer som livnär sig på den och bryter ner den, dels för att jorden ska behålla bördighet. Variation och mångformighet, med olika perenner, buskar och träd, är väsentlig för att gynna djurlivet. För att öka mångfalden av djur och samtidigt behålla biologiskt viktigt material kan man med skötsel lämna kvar nedfallna löv, under buskar som saknar markvegetation. Vidare kan även gräsklipp lämnas kvar i gräsmattor för att bland annat gynna dagmaskar. Med små medel och ringa förändringar kan bland annat fjärilar gynnas i parkmiljöer. Kantzoner invid träd och buskar tillhör fjärlars habitat. Om dessa zoner tillåts ha högre gräs tros det generera en varmare och mer skyddad miljö där många djur trivs. (Florgård et al. 1994, s.97, 116-118)

Höggrässkötsel

Nordmalm et al. är även inne på att låta gräset växa sig högre i gränsytorna mellan de kortklippta gräsmattorna och buskar. Andra åtgärder för att gynna fler djur är att skapa ängar, där den vanligaste skötselåtgärden är att låta gräset växa mer, så kallad höggrässkötsel, ett alternativ till de kortklippta gräsmattorna. Gräset tillåts på så sätt gå i blom i fullvuxet skede och detta är en enkel skötselvariant för att öka mångfalden. (1999, s.45-46)

2.1.3.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun

I trädplanen framgår det att Ängelholms kommun förespråkar en variation av artval för att undvika spridningar av sjukdomar. Där finns även förslag på olika arter som är lämpliga för kommunen. I trädplanen förespråkas även en inplantering av undervegetation runt träd för att främja den biologiska mångfalden. (Tekniska kontoret Ängelholm, 2010, s.7-8, 12, 24)

I naturvårdsplanen beskrivs skötselåtgärder för respektive område. Bland annat förespråkas död ved ligga kvar, hävd av ängar, bevara gamla träd, och flera andra åtgärder. (Miljökontoret Ängelholm, 2010)

Parkförvaltningen har lagt om skötsel för flertalet av deras gräsytor från intensivt skötta till extensivt skötta. De extensivt skötta gräsytorna betraktas idag som ängs- och slaghacksytor. Parkförvaltningen arbetar även med att spara högstubbar, faunadepåer samt låter säkra stormfällda och äldre träd vara kvar. (Ekenstierna, B. 2012),

Studeras den tekniska beskrivningen noggrant går det att urskilja krav på skötselmetoder, som om de följs kan både stjälpas och främja förutsättningarna för den biologiska mångfalden. För de två olika typerna av gräsytor som benämns i den tekniska beskrivningen, båda med krav om olika skötselmetoder, förordas gräsklipp och måttliga mängder av organiskt material ligga kvar om de efter sönderdelning lätt kan brytas ned. En typ av gräsyta ska skötas extensivt, med så kallad höggrässkötsel. För den extensivt skötta gräsytan står det att putsning ska i samband med slaghackning ske i naturliga kantzoner. Ytor runt vedartade växter likt buskar och häckar samt i rabatter ska döda växtdelar tas bort. De ska även hållas ogräsfria och fröplanter av fel art, för respektive yta, ska tas bort (Tekniska kontoret Ängelholm, 2007)

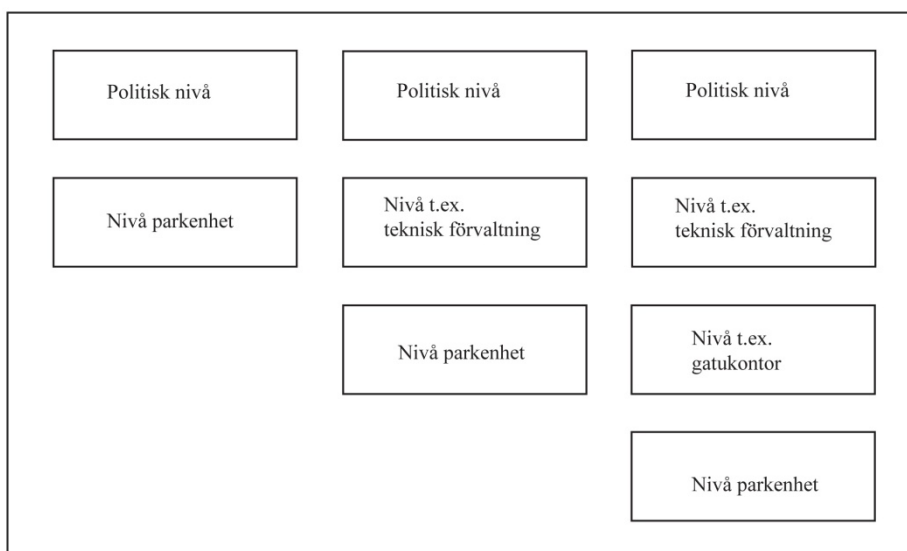
2.2 Parkförvaltningens organisatoriska förutsättningar

2.2.1 Förvaltningens organisation och struktur

2.2.1.1 Generella förutsättningar

Sedan slutet av 1980-talet har många parkförvaltningar genomgått en intern organisationsförändring. Följderna har blivit nedskärningar och effektivisering, något som i sin tur har lett till att många parkorganisationer har lagt ut skötsel av grönytor på entreprenad. En annan viktig faktor till omstruktureringen av förvaltningen har även varit för att få mer insikt om kostnader och rutiner inom organisationen. Relativt få lagar och reglemente finns för de urbana grönyternas skötsel, något som bidrar till att organisationerna och förvaltningen ser olika ut bland kommunerna. (Randrup & Persson, 2009, s.31)

Parkförvaltningarnas roll inom den kommunala organisationen förändrats under de senaste årtiondena. Stegen mellan parkenheterna och de politiska beslutsfattarna har ökat. Något som enligt författarna tros bero på omorganisationer och minskat intresse bland de beslutande nämnderna. Det har med andra ord blivit fler steg, det vill säga en ökad distans, mellan de ansvariga för parkförvaltningarna och de politiska beslutsfattarna. (Randrup, T.B. & Persson, B., 2006, s.3).

Tabell 1. Visar tre grundläggande olika nivåer där parkförvaltningar befinner sig i den kommunala organisationen. (Randrup, T.B. & Persson, B., 2006, s.3).

Ensamstående parkförvaltningar är mindre förekommande och de är enheter som ingår i en hierarkisk indelning under en teknisk förvaltning, fritidsförvaltning, med flera. (Randrup & Persson, 2006, s.3). Det är vanligt förekommande att parkförvaltningar delas upp i dels planeringsorienterade funktioner och dels operativa funktioner. Detta medför att den bakomliggande strukturen för parkförvaltningarna kan delas in i tre organisatoriska nivåer och illustreras nedan av tabell 2. Denna indelning kan göras oavsett vilken nivå parkenheterna ligger i, enligt tabell 1. (Randrup & Persson, 2009, s.38)

Organitorisk nivå	Roller		Arbetsuppgifter relaterade till skötsel
Politisk/strategisk	Politiker		Beslutsfattare
Administrativ/taktisk	Tjänstemän	Parkförvaltning	Beslutsunderlag Planering Upphandling Projektering Uppföljning
Operativ	Parkarbetare		Anläggning Skötsel Underhåll

Tabell 2. Tabellen visar parkförvaltningarnas tre organisatoriska nivåer. (P. Bengtsson, 2009, s.21)

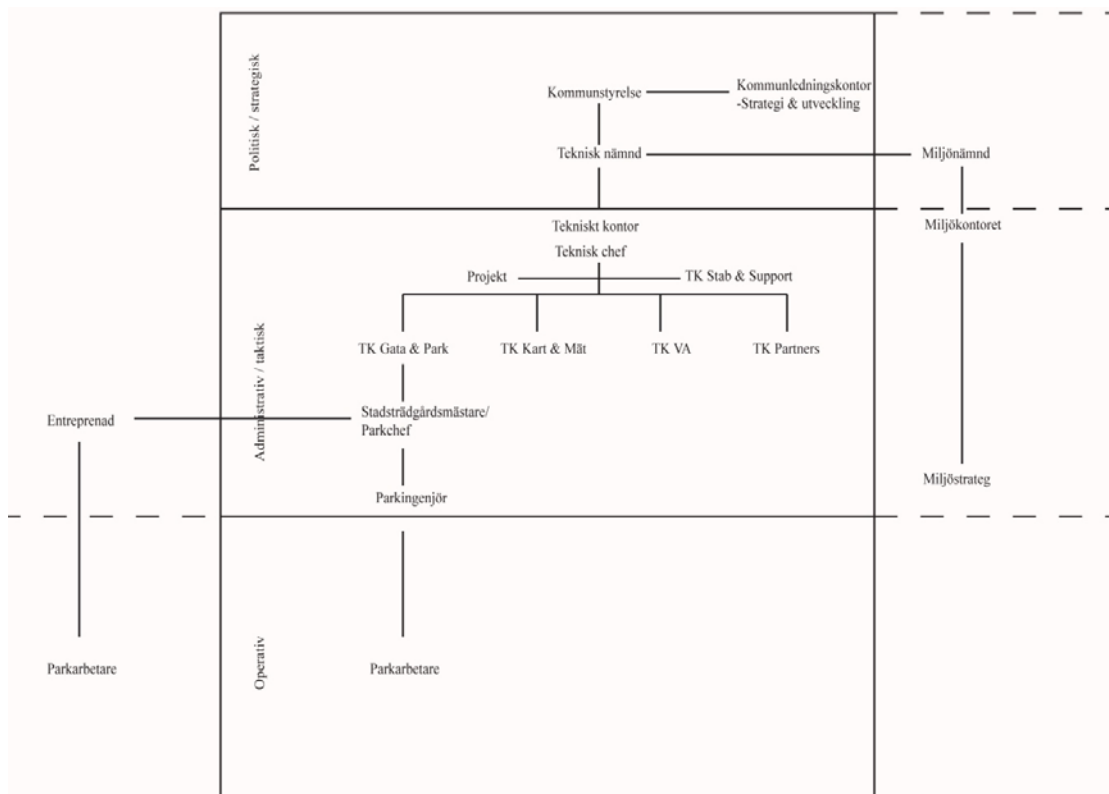
Som tidigare framgått har parkförvaltningarna sina resurser främst inom den operativa delen. Inom denna nivå återfinns de verksamma parkarbetarna. Parkförvaltningen sträcker sig även till den administrativa/taktiska nivån, som tillhandahåller utvecklande av planer inför beslut av olika natur. Tjänstemän huserar den administrativa/taktiska nivån, vilka är beroende av

dels samarbete med andra kommunala förvaltningar och dels den översta nivån politisk/strategisk. På den översta nivån produceras långsiktiga mål och visioner, vilka baseras på planer och analyser från den administrativa/taktiska nivån. Strategiskt arbete gäller för alla tre nivåer. (Randrup & Persson, 2009, s.38)

2.2.1.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun

Parkavdelningen i Ängelholm ansvarar för skötsel och underhåll av de kommunala grönytorerna. Förvaltningen av grönytorerna omfattar 280 hektar parkmark, vilka inhyser knappt 140 hektar skogsmark och drygt 80 hektar gräsytor. Därtill förvaltas drygt 50 hektar sandmark. Mer detaljerat ingår förvaltning av gräsytor, rabattytor, buskageytor, planteringskärl, träd, parkskog samt naturlika planteringar. Runt 80 procent av kommunens grönytor förvaltas i egen regi och de resterande 20 procenten sköts av en entreprenör. Entreprenörens åtaganden gäller skötsel och underhåll av gräsytor, rabattytor, strandstädning och häckar i de tre tätorterna Vejbystrand, Munka Ljungby och Hjärnarp. (Ängelholms kommun, 2012a).

I kommunens organisation hör parkenheten till det tekniska kontoret. Parkenheten hör enligt tabell 1 till den tredje organisatoriska nivån. Det tekniska kontoret lyder under den tekniska nämnden, en av tio kommunala nämnder. Tekniska kontoret delas idag in i fyra avdelningar; TK Gata, Park & Trafik, TK VA, TK Kart & Mät samt TK Partner. (Ängelholms kommun, 2012b). Parkenheten har elva heltidsanställda och fem till sex säsongsanställda parkarbetare. Det finns tre tjänstemän, vara en är parkchef och två är parkingenjörer. Parkchefens uppgifter innefattar bland annat ledning och personalfrågor. Parkingenjörernas uppgifter rör bland annat driftsledning, investeringar, planteringar, arbetsledning, träd, etc. Tjänstemännen arbetar med förvaltningsövergripande samarbeten med andra kommunala avdelningar. Det är exempelvis fallet med bland andra stadsarkitektkontoret och miljökontoret. Parkavdelningen har främst hand om parker, grönområden samt stränder i och kring tätorter. Miljökontoret arbetar med ekologiska frågor samt miljöprogram. Kommunledningskontorets avdelning för strategi och utveckling tillhandahåller den övergripande planeringen och håller i projektledningen med arbetet av den tänkta grönstrukturplanen. (Ekenstierna, 2012)

Tabell 3. Tabellen visar en schematisk bild över Ängelholms kommuns organisation.

En parkingenjör konstaterar att parkförvaltningens resurser har minskat och är mindre än vad de var för fem till tio år sedan. Organisationen är nedbantad, samtidigt har budgeten inte varit särskilt mycket större tidigare. Parkingenjören anser vidare att en anledning till att parkförvaltningen har kunnat hålla en stor operativ personalstyrka och bibehålla skötselnivå trots bero på att parkavdelningen varit en organisation som omsatt personer i arbetsmarknads-politiska åtgärder. Skötselstandarden har med andra ord varit högre än vad som var budgeterat. (Wiking, J., 2012)

2.2.2 Samspelet mellan förvaltningen och skötseln

2.2.2.1 Generella förutsättningar

Randrup & Persson skriver att det strategiska arbetet, likt planering, som enligt deras undersökning enbart utgjorde en liten del av parkförvaltningarnas organisation, torde öka i framtiden. En ökad strategisk medvetenhet skulle kunna stärka parkenhetens position och intressen inom kommunerna. Om inte mer fokus läggs på långsiktig planering och läget är oförändrat med mest inriktning mot den operativa skötseln lär prioritering av resurser förflyttas till andra aktörer inom den kommunala organisationen. Utan långsiktig planering och med fokus på enbart operativ verksamhet är risken att de dynamiska grönytor enbart blir underhållna och i förlängningen tappar i kvalitet till följd av utebliven utveckling. Trots den operativa nivån detaljerade information om verksamhetens grönytor, saknas en tillräcklig översyn för att kunna producera kompletta visioner och långsiktiga planer. (2009, s.38-39)

Vid förvaltningen och skötselplaneringen av urbana grönytor berörs ett flertal kunskapsfält. Det kan liknas vid en process där politiska-, ekonomiska-, miljömässiga- och sociala värden måste samordnas genom sektorsövergripande samarbete. Enligt Randrup & Persson bör alla

aspekter behandlas likvärdigt, vilket inte alltid är fallet. (2009, s.37). Dessvärre är få personer med sakkunskap involverade vid skötselplaneringen för varje specifikt område. Förvaltarna beräknas ha en elementär biologisk kompetens. (Gustavsson & Ode, 2001 s.2)

I *ekosystemansatsen* konstateras att det är en social process att förvalta ekosystem. För att nå resultat måste flera aktörer få delta i gestaltningen av slagkraftiga strukturer för förvaltning och beslutsfattande. (Naturvårdsverket, 2007b, s.27). Många förändringar kan göras för att få en positiv utveckling för den biologiska mångfalden i de tätortsnära grönområdena. Bland annat kan nya rön och idéer få bättre grogrund i en organisation där samarbete och samverkan sker mellan alla organisatoriska nivåer; den strategisk/politisk, taktisk/administrativ och operativa. Bengtsson skriver att för att nå långsiktigt hållbara parkmiljöer måste en organisation ha gemensamma intentioner som resulterar i mål och strategier. Infinner sig olika skötselideal kan det vara ett tecken på att strategier och mål inte delas av de ingående parterna. Utbildning kan generera en djupare förståelse kring bland annat främjandet av den biologiska mångfalden eller andra strategiska mål och för vilka skötselmetoder man väljer i det operativa skeendet. (2009, s.220,225)

Det operativa skötselarbetet kan försvåras i strävan mot en ökad biologisk mångfald eftersom det finns olika uppfattningar om begreppet. Artikelförfattaren har hittat sex olika förhållnings-sätt till begreppet och menar att det kan finnas skäl att tro att de olika uppfattningarna och kunskaperna kring biologisk mångfald medför svårigheter att konkret främja mångfalden på en operativ basis. Eftersom flera faktorer tas i beaktande vid skötselplaneringen kan det vara intressant att se om en, utifrån målsättning, vald aspekt är förhärskande i skötselutförandet. Vidare skriver författaren att målsättningar och värdegrunder för hur skötseln ska utföras kan kategoriseras in i olika skötselideal. Fyra skötselideal är identifierade, där skötseln anses vara en metod att uppnå målsättning. Det sociala skötselidealet, som är överordnat skötseln i allmänhet, innebär människors möjligheter till rekreation, mötesplatser och tillgänglighet. Det ekonomiska skötselidealet innebär att skötseln är anpassad till rådande resurser, det vill säga manskraft, maskiner, redskap och metoder. Det estetiska skötselidealet innebär att skötseln förordas utföras så att grönyttorna blir välskötta, städade och tilltalande för brukarna. Det fjärde skötselidealet är det ekologiska, vilket innebär att med naturen som förebild förvalta grönyttor så varierande och upplevelserika miljöer skapas samtidigt som taktiskt långtgående planer tillstår en aktiv verkan mot ett främjande av den biologiska mångfalden. I många fall råder alla skötselideal i en kombination i en parkförvaltning, inom samma park. Skötselidealerna kan vid samexistens visa sig vara varandras motsatser, något som kan brukas för att påvisa skötselns duglighet att förhöja upplevelsorna i grönområdena. (ibid s.130,163)

Förvaltningen av tätorternas grönområden sker idag enligt de förhärskande målen, vilka är att hålla städat, ogräsfritt och välvårdat. De dominerande skötselidealerna är på så vis det ekonomiska och estetiska. Arbetet med ett främjande av den biologiska mångfalden tros inte vara vanligt förekommande i målsättningen av dagens parkskötsel. Naturvårdens skötselplaner, med långsiktiga målsättningar, är eftersträvningsvärda eftersom de är av annan karaktär än de underhållsplaner som används inom parkskötsel. Underhållsplanerna som funktionsmässigt beskriver skötselåtgärderna kan ses tillhöra det ekonomiska skötselidealet där snarare skötselåtgärden utgör målen än vilken funktion som skötseln var avsedd att frambringa. (ibid s.208-209)

Det är av central betydelse att inte utarbeta standardmodeller inom skötselplaneringen för att främja den biologiska mångfalden. Standardmodeller kan leda till en lokalt ökad mångfald men i ett större sammanhang minska den. Kostnaden kan även vara större än vad som

genereras för mångfalden. Gröna korridorer för rörelse och förflyttning ger i en del fall inte de effekter för biodiversiteten som motsvarar den budget som finansierar dem. (Gyllin, 2004, s.19). Det finns dock tvivel om det är genomförbart att värdera biologisk mångfald i valuta. I rapporten *ekosystemansatsen - en väg mot bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser*, framhävs dock betydelsen av att förstå ekosystemens värde ur ekonomiskt perspektiv för att främja den biologiska mångfalden och hållbart nyttjande. Ekosystemansatsen som är framtagen genom Konvention om biologisk mångfald vänder sig till myndigheter, länsstyrelser och kommuner. Kortfattat är ekosystemansatsen en arbetsmetod som strävar efter en jämvikt av bevarande och nyttjande av biologisk mångfald och rättvis fördelning av värdet av genetiska resurser. Bevarande och nyttjande av biodiversiteten som sätts i ett landskapsperspektiv gör det möjligt att se effekter av åtgärder på omgivande ekosystem efter en specifik skötselåtgärd. Målet med att använda sig av ekosystemansatsen som arbetsmetod är att den förordar vikten av sektorsöverskridande delaktighet vid förvaltning och målformulering. Vidare är en kunskapsutvecklande och flexibel förvaltning central där förståelse för de sociala, ekologiska och ekonomiska perspektiven tas i åtanke, med utgångspunkt från ekosystemens gränser. Det står vidare i rapporten att delar av ekosystemansatsen redan ingår i den kommunala fysiska planeringen. Det kvarstår förvisso arbete, bland annat i att förbättra kunskapsutbyte mellan kommuner och forskningssamfundet och på kommunal nivå relatera ekosystemansatsen till människans välbefinnande. (Naturvårdsverket, 2007b, s.12)

Enligt Borgström et al kan ekologiska funktioner och processer finnas i alla grönytor. I en del fall lämnas död ved kvar för att gynna den biologiska mångfalden och på så sätt hamnar fokus på de ekologiska funktionerna. I andra fall kan den döda veden rensas bort eftersom andra värden än de ekologiska är prioriterade. (2006)

2.2.2.2 Förutsättningar och arbetssätt i Ängelholms kommun

Det tekniska kontoret i Ängelholms har precis genomgått organisatoriska förändringar efter en genomlysning av deras organisation. Undersökningen visade bland annat på en spretig organisation, svag ledning för helhet, bristande förmåga att klara konkurrensutsättning, etcetera, vilket bidrog till den nyligen genomförda organisatoriska förändring. (Ängelholms kommun, 2012b). När det gäller sektorsöverskridande samarbete mellan parkförvaltningen och andra aktörer inom den kommunala organisationen kommer de bland annat i kontakt med varandra när det gäller planförändringar eller nybyggnadsplaner. Parkförvaltningen framför då deras åsikt om det skulle innebära en förändring för deras verksamhet, vilket kan röra utformning eller omgestaltning av en grönyta. Om parkenheten för den delen skulle göra ett ingrepp eller skötselinsats som enligt dem har stor påverkan på naturen konsulteras andra aktörer, likt miljökontoret för att ha ett samråd. Huruvida samrådet är formellt eller informellt beror enligt parkingenjören på det tänkta ingreppets storlek. (Ekenstierna, 2012)

Av tryckta offentliga dokument anges kommunens trädplan, naturvårdsprogrammet samt miljöprogrammet vara viktiga i kommunens strävan mot en ökad biologisk mångfald. Trädplanen, som är upprättad av parkförvaltningens två parkingenjörer, innehåller utförlig beskrivning av policy för skötsel och allmän policy för kommunens träd. (Tekniska kontoret Ängelholm, 2010)

Enligt en parkingenjör arbetar parkförvaltningen mycket med biologisk mångfald. De har ingen direkt uttalad miljöpolicy, men tanken kring den biologiska mångfalden finns i allt de gör, anser parkingenjören. Vidare säger denne, att om deras handlande alltid är det bästa för

den biologiska mångfalden är han fel person att svara på. Parkförvaltningens tjänstemän har alla ett stort miljö- och naturintresse och betydande kunskap inom området. Parkingenjören anser inte att det finns någon källa till konflikt när det beträffar att parkförvaltningen inte har någon uttalad policy för att främja den biologiska mångfalden. Han anser att parkarbetarna delar tjänstemännens uttalade strävan mot en ökad biologisk mångfald. Visserligen hänger det mycket på delegationskedjan av personer påpekar parkingenjören, men de flesta av parkarbetarna har och kan tillämpa kunskap om biologisk mångfald. Enligt parkingenjören utbildas varken de anställda i den egna regionen eller entreprenören mot en ökad förståelse för biologisk mångfald. (Ekenstierna, 2012)

Parkingenjören spekulerar att parkförvaltningens minskande skötselresurser har en viss positiv inverkan på den biologiska mångfalden. Minskade skötselresurser har lett till att fler grönytor växer mer fritt eller inte rensas ut från organiskt material. (Wiking, 2012)

Kommunen lade ut 20 procent av parkskötseln på upphandling där avtal slöts med en entreprenör. Entreprenören skulle enligt avtal tillhandta ha tillsyn och skötsel under 36 månader, det vill säga tre år. Upphandlingen var en följd av ett politiskt beslut, där det beslutades att just 20 procent av den kommunala skötseln skulle läggas ut på entreprenad. Det ska efter avtalstidens slut genomföras en utvärdering för att fastställa om det har varit billigare att ha skötseln utanför egen regi. Till upphandlingen fanns en teknisk beskrivning, det vill säga en underhållsplan, för hur grönytor skulle skötas. (Tekniska kontoret Ängelholm, 2007)

Enligt en parkingenjör gjordes inga vetenskapliga inventeringar av biologiska värden, för de kommunalt skötta grönytor, före upphandlingen av skötseln i Munka Ljungby, Vejbystrand och Hjärnarp, genomfördes. I början av 2010 genomfördes en opinionsundersökning för att undersöka om brukarna av de upphandlade grönytor hade några reaktioner. Det visade sig att flertalet inte hade upplevt särskilt stora förändringar, det statistiska urvalet var dock inte stort. (Ekenstierna, 2012)

Parkenheten har ett egenkontrollsystem vars syfte är att se till att en yta sköts i enlighet med förordad skötsel föreskrift, det vill säga en kontroll av att exempelvis en gräsyta klipps ett visst antal gånger per år. Under det första året efter upphandlingen hade parkförvaltningen en hel del invändningar gentemot entreprenörens utförande. Diskussioner mellan förvaltningen och entreprenören ledde till att entreprenören fick bättre inblick i vilka skötselkrav som förväntades av beställaren. I dagsläget anser parkförvaltningen att kvaliteten för skötseln har återhämtat sig och är i likvärdig nivå med hur skötseln var då den tillhandahölls i egen regi. (Wiking, 2012)

3. Diskussion och slutsatser

3.1 Vikten av beslut

Då olika värden liksom ekonomiska, sociala och ekologiska vägs mot varandra är det upp till beslutsfattarna och planerarna att välja vilka värden som ska prioriteras. Därför är det viktigt att det finns ett kunskapsutbyte mellan beslutsfattarna och de olika tjänstemännen. Ekologer och naturvårdare är i synnerhet viktiga för att ekologiska värden ska få en framträdande prioritering. Gyllin anser att det finns flera olika sorters biologisk mångfald och ur ekologisk syn finns ingen som är den "rätta" biodiversiteten. Det är upp till politiker och tjänstemän, liksom planerare, att bestämma vilken mångfald som är att föredra. (2004) Det är tänkvärt att fråga sig om de ekologiska värdena borde få en mer framträdande roll inom den kommunala

förvaltningen av urbana grönområden. Alvey anser att den biologiska mångfalden bör främjas i alla urbana grönområden eller ska det enbart ske genom utvalda. (2006) Burman menade att traditionsenligt skötta parker också hyser en mångfald av arter och det viktiga är att välja vilka grönytor som ska avsättas för att innehålla en högre biodiversitet. (2007) Frågan är dock om det görs ett val när man väljer att använda sig av en underhållsplan som inte innehåller några mål och strategier för främjandet av den biologiska mångfalden. Bengtsson skrev att underhållsplanerna kan ses tillhöra det ekonomiska skötselidealet och därmed prioriteras inte den biologiska mångfalden. I underhållsplanerna är det snarare skötselåtgärden som utgör målen än vilken funktion som skötseln var avsedd att frambringa. (2009) Det är tänkvärt att fråga sig om de tekniska beskrivningarna som används vid upphandling enbart används för att sträva efter att ha så låg skötselkostnad som möjligt. Det kan även vara så att underhållsplanerna används på de platser som inte är prioriterade att främja den biologiska mångfalden i någon större utsträckning än den mångfald parkmiljöer har i allmänhet. Utan målsättningar och strategier är det svårt att motivera vilka värden som är prioriterade. Nackdelen med att inte ha några beslut om målsättningar och långsiktig planering inom parkförvaltningen är enligt Randrup & Persson att fokus enbart läggs på den operativa verksamheten, vilket i sin tur kan leda till att grönytor enbart blir underhållna och i förlängningen tappar i kvalitet till följd av utebliven utveckling. (2009)

3.2 Målsättningar och organisatoriska problem

Skälen för att bevara och främja den biologiska mångfalden är många. Det finns internationella konventioner och nationella mål som är till för att implementera strategier för att förhindra förlusten och samtidigt främja en ökad biodiversitet. Det finns en mängd strategiska verktyg som politiker och planerare kan använda sig av för att bygga upp den biologiska mångfalden. Det finns även skötselmetoder som kan användas i samma syfte. Det är inte svårt att förstå varför dessa program är viktiga i en kommunal förvaltning. En fördel med dem är att man kan utvärdera mål och strategier och utvärdera vilka eventuella konsekvenser de tänkta målen kan ge. Planer och program kan även förenkla arbete att upprätta nya mål samt verka som brobyggare och öka förståelsen då olika kommunala sektorer samarbetar. En annan tänkbar fördel med planer och program är att medborgare enklare kan ta del av kommunernas arbete och strategier.

Av resultat att döma tycks målformuleringar och strategier kring naturvård och begreppet biologisk mångfald vara viktigare och mer framträdande ju högre upp i en kommunal organisation denna fråga undersöks. Det finns många uttalade mål i form av visionära och målinriktade dokument. Ju längre ned i organisationen desto mindre förekommer dessa i samma format. Studien av Ängelholms kommuns visade att parkarbetarna inte hade någon uttalad policy om främjande av den biologiska mångfalden. Målen fanns i organisationen, i uttalad form på den strategisk/politiska nivån i och med flera dokument, dock i outtalad form längre ner i organisationen, i detta fall på den operativa nivån. Problemet här tycks alltså bestå i att mål visserligen finns, men kanske beroende på organisatoriska samordningsproblem alternativt bristande uppföljning av satta visioner och mål, tycks den ”uttalade ambitionen” att uppnå satta mål försvinna eller åtminstone ”tyna bort” ju längre ner i organisationen denna fråga undersöks. Detta tyder på att studerade dokument riskerar att i större utsträckning vara av akademisk karaktär, snarare än av en mer praktisk karaktär, ju närmare den operativa nivån frågan undersöks.

Till parkförvaltningen är utöver den egna operativa nivån, dessutom en entreprenör knuten enligt ett förfrågningsunderlag där den tekniska beskrivningen utgör vilka förpliktelser som

entreprenören har gentemot beställaren. Förfrågningsunderlaget har som bekant inga mål och strategier för främjandet av den biologiska mångfalden. För att erhålla en biologisk mångfald i grönytor i exempelvis en kommuns marker, krävs att ett antaget mål finns om biologisk mångfald. Utan mål eller målsättning i blir det svårt. Med målet som grund om biologisk mångfald tas detta med i skötselplaner, tekniska beskrivningar etcetera. Vid entreprenad-upphandling (eller arbete i egen regi) kan man styra entreprenörerna olika långt. Det går exempelvis att bara ange en funktion för biologisk mångfald. Motsatsen är att mycket detaljerat i förfrågningsunderlaget beskriva hur entreprenören ska gå tillväga för att biologisk mångfald ska kunna uppnås på olika ytor. Om det inte finns några mål om biologisk mångfald i förfrågningsunderlaget är det rimligt att anta att entreprenören i fråga har ännu sämre kännedom kring målen och strategierna, än jämfört med kommunens operativa enhet som trots allt ingår i organisationen. Ekenstierna (2012), skrev förvisso att det inte fanns några skäl till konflikt. Under det första året efter upphandlingen hade parkförvaltningen en hel del invändningar mot entreprenörens genomförande. Diskussioner mellan förvaltningen och entreprenören ledde till att entreprenören fick bättre inblick i vilka skötselkrav som förväntades av beställaren.

För att nå långsiktigt hållbara parkmiljöer måste en organisation enligt Bengtsson, ha gemensamma intentioner som resulterar i mål och strategier. Infinner sig olika skötselideal kan det vara ett tecken på strategierna och målen inte delas av de ingående parterna. (2009). För att förstå hur det kan komma sig att målen inte är lika framträdande inom parkförvaltningen bör man ha i åtanke att nedskärningar och effektivisering inom den kommunala parkförvaltningen ledde enligt Randrup & Persson till att skötseln för grönytorna lades ut på entreprenad. Samtidigt har intresset för parkförvaltningarna minskat bland de politiska nämnderna och det har blivit fler organisatoriska steg mellan beslutsfattarna och parkförvaltningarna. (2009) Detta kan möjligtvis vara en bidragande orsak till varför den långsiktiga planeringen och mål för den biologiska mångfalden inte är lika framträdande i parkförvaltningens operativa verksamhet i Ängelholm. En ökad strategisk medvetenhet i parkförvaltningen skulle enligt Randrup & Persson kunna stärka parkenhetens position och intressen inom kommunerna. Trots den operativa nivåns detaljerade information om verksamhetens grönytor, saknas en tillräcklig översyn för att kunna producera kompletta visioner och långsiktiga planer. Därför är långsiktig planering från andra sektorer inom den kommunala organisationen viktig. (2009) Det gäller dock att organisationens struktur involverar aktörer från flera sektorer och att samspelet dem emellan sker på alla organisatoriska nivåer, strategisk/politisk, taktisk/administrativ och operativa nivå. På så sätt kan målsättningar, nya rön och idéer få en bättre grogrund. Det tekniska kontoret i Ängelholm genomgick en organisatorisk förändring vilket kan ge deras verksamhet nya möjligheter. För att klara konkurrensutsättning bör en organisationsstruktur vara dynamisk för att nå ut till den operativa förvaltningen så att kvarlämnat organiskt material inte blir efter skötselkrav utan även ett strategiskt mål.

3.3 Kunskap om biologisk mångfald

I Ängelholms kommuns parkförvaltning utbildas varken de anställda i den egna regi eller entreprenören mot en ökad förståelse till biologisk mångfald. Enligt parkingenjören har parkarbetarna kunskap om biologisk mångfald och kan tillämpa den. (Ekenstierna, 2012), Bengtsson (2009) anser att utbildning för att få ett djupare förstående kring bland annat främjandet av den biologiska mångfalden eller andra strategiska mål kan ge positiva resultat, för vilka skötselmetoder man väljer i det operativa skeendet. Om det finns för många uppfattningar om vad biologisk mångfald innebär, som Bengtsson presenterar, är risken att fel

skötselmetoder väljs för att främja biodiversiteten. (2009) En ökad förståelse kan även generera färre schablonartade modeller inom skötselplaneringen och skötselutförandet för att främja den biologiska mångfalden. Gyllin skrev som bekant att standardmodeller kan leda till en lokalt ökad mångfald men i ett större sammanhang minska den. (2004) Frågan är om underhållsplaner, vilka är dokument som på ett standardiserat vis beskriver krav på skötselutförande, påverkar den biologiska mångfalden?

3.4 Ekonomiskt skötselideal – sämre biologisk mångfald?

Bengtsson anser att naturvårdens skötselplaner, med långsiktiga målsättningar, är eftersträvansvärda eftersom de är av annan karaktär än de underhållsplaner som används inom parkskötsel. Underhållsplanerna som funktionsmässigt beskriver skötselåtgärderna kan ses tillhöra det ekonomiska skötselidealet där snarare skötselåtgärden utgör målen än vilken funktion som skötseln var avsedd att frambringa. (2009). Den tekniska beskrivningen som studerades i Ängelholms kommun visade sig som sagt inte innehålla några mål eller aktiva beskrivningar för hur ytorna bäst kunde skötas för att verka för ett främjande av den biologiska mångfalden. Borde det därmed kanske kunna vara möjligt att döma ut dokumentet i arbete mot ett främjande av biodiversitet? För att kunna svara på den frågan bör man dock se till vilka typer av grönytor som var beskrivna och vilka skötselmetoder som förordades. Det fanns både positiva och negativa skötselkrav om man ser till vilka faktorer som sägs främja den biologiska mångfalden. Bland annat fanns krav på höggrässkötsel med slaghackning för en typ av grönyta. Höggrässkötsel var något som parkingenjören beskrev vara ett aktivt val för att arbeta för ett främjande av den biologiska mångfalden. (Ekenstierna, 2012), Det kan helt enkelt ha funnits en bakomliggande värdering och strategi varför man valt just höggrässkötsel som skötselkrav för en av skötselytorna. Går det möjligtvis även att anta att det på samma sätt finns en bakomliggande strategi till varför inte alla kommunalt skötta grönytor omfattades i entreprenaden?

Entreprenaden i Ängelholms kommun omfattade, som tidigare nämnt, skötseln av gräsytor, rabatter, häckar och strandstädning. Det var fortsatt skötsel i egen regi av parkskog och större buskage. Parkingenjören nämnde att parkförvaltningen arbetade med att spara högstubbar, faunadepåer samt låtit säkra äldre träd vara kvar. (Ekenstierna, 2012), För att göra ett vagt antagande kan möjligtvis parkskogen och större buskage vara grönytor som parkförvaltning valt att satsa på att utveckla med mer dynamisk skötsel i strävan mot att främja biodiversiteten. Parkingenjören berättade att parkförvaltningen inte hade någon uttalad policy för att främja den biologiska mångfalden men att främjandet ändå fanns i mycket av det som de arbetade med. (Ekenstierna, 2012), Givetvis kan även urvalet av grönytor och därmed omfattningen av upphandlingen vara en följd av ekonomiska faktorer. Det är svårt att beskriva hur en skog och ett större buskage ska skötas i en underhållsplan. För att utföra skötsel beskriven enligt funktionskrav måste det vara enkelt att utföra och kontrollera för att kunna kräva ett befogat arvode. För skötsel av exempelvis gräsmattor går det att skriva att den ska klippas ett visst antal gånger per år och/eller att gräsmattan inte får växa sig högre än en viss längd. Kontroll och betalning sker därefter med enkelhet. För skötsel av en skog eller ett större buskage krävs rätt kunskap hos skötselutförare och fler funktionskrav från beställaren. Det blir helt enkelt för komplicerat att beställa och kontrollera genom en teknisk beskrivning som är uppbyggd enligt funktionskrav. För naturlika planteringar, likt ovan nämnda skog och större buskage, kanske inte en teknisk beskrivning är rätt dokument att använda för att dels förvalta och dels gynna den biologiska mångfalden. Nackdelen med den tekniska beskrivningens utformning tycks vara att den inte kan täcka in alla grönytor. Här kanske skötselplaner med utförligare beskrivningar och målformuleringar är bättre lämpade. Som nämnt

ovan arbetade parkförvaltningen med att välja höggräskötsel för en del gräsytor för att gynna den biologiska mångfalden. Valet av höggräskötsel för en del grönytor kan givetvis vara grundat enligt ekonomiska värderingar, eftersom det sänker skötselintensiteten och därmed skötselkostnaderna. Under 1990-talet skedde generellt en åtstramning av budgeten för de kommunalt skötta grönytor i Sverige, vilken i sin tur ledde till att gräsmattor blev ängsmark. (boverket 2007) Resurserna i Ängelholms parkförvaltning har också minskat och kanske är det just därför som höggräskötseln har fått fäste även här. Kanske är höggräskötsel en tillämpbar skötselmetod som främjar både förvaltarens ekonomi och den biologiska mångfalden. Parkingenjören spekulerar att parkförvaltningens minskande skötselresurser har en viss positiv inverkan på den biologiska mångfalden. Minskade skötselresurser har lett till att fler grönytor växer mer fritt eller rensas inte ut från organiskt material. Det har ännu inte skett någon utvärdering om det har varit billigare att ha skötsel utanför egen regi i Ängelholm och eftersom att det inte skedde någon inventering av biologiska värden före och efter upphandlingen är det svårt att vetenskapligt bedöma vilken påverkan entreprenörens skötsel och i förlängningen den tekniska beskrivningen har haft för den biologiska mångfalden

3.5 Helheten

För att strävan mot främjande av den biologisk mångfald ska bli mer än en vision bör de urbana grönytor med kommunal skötsel dels ses till omgivande grönstruktur och dels ses gentemot sociala-, ekonomiska-, kulturella värden och hur de kan interagera. Därför bör sektorsövergripande samarbete, utbildning och utveckling ske inom den kommunala organisationen för att generera bättre förutsättningar. Genom att sköta urbana grönområden med en underhållsplan utan uttalade målsättningar riskerar det ekonomiska skötselidealet få en alltför stor prioritering. Det är förståeligt att mycket fokus i den kommunala förvaltningen är på ekonomi, till följd av nedskärningar och effektiviseringar. Därför behövs, likt Naturvårdsverket är inne på, betydelsen av att förstå ekosystemens värde ur ekonomiskt perspektiv för att främja den biologiska mångfalden och hållbart nyttjande. (2007b)

Genom att se till helheten i en kommunal organisation och hur mål och strategier genomsyras i verksamheten går det att konstatera att underhållsplanen kanske inte är rätt verktyg för att främja den biologiska mångfalden i alla urbana grönytor, i Ängelholms kommun. Underhållsplaner måste ha stöd från andra dokument och målsättningar för att bli ett välfungerande verktyg i strävan mot en ökad biodiversitet. Finns det å andra sidan mål och strategier antagna i förfrågningsunderlaget kan underhållsplanerna vara ett bra verktyg. Den biologiska mångfalden bör kanske inte prioriteras i alla urbana grönytor. Parker är som bekant viktiga i flera syften, möjligheter för rekreation, aktiviteter, möten, lek eller liknande. Därför bör flera skötselideal eftersträvas och kombineras.

Det är viktigt att nämna att frågor och svar vid intervjuer med parkingenjörerna kan bli tolkade på felaktiga sätt, av båda parter. Exemplet med Ängelholms kommun kan enbart stå Ängelholms kommun. Grundtanken med att undersöka kommunen var för att ge en klarare bild och ett konkret exempel av hur främjande av biologiska mångfald kan ske i ett kommunalt sammanhang, genom bland annat skötselarbete och planering. Härmed kan nämnas att uppsatsen öppnar upp för framtida studier och undersökningar av fler kommuner för att eventuellt kunna utföra en komparativ studie.

4 Avslutande kommentarer och fortsatt forskning

Frågeställningen var:

- *Hur kan en kommun verka för att främja den biologiska mångfalden i tätorter?*
- *Kan en teknisk beskrivning för grönyteskötsel användas för att främja den biologiska mångfalden? om inte, hur skulle den kunna utvecklas?*
- *Har eventuella dokument innehållande mål och visioner för grönytorna någon praktisk betydelse – uppfylls mål och visioner?*

Uppsatsen behandlar den första frågan genom att ta upp faktorer som kan bidra till främjande av biologisk mångfald. Det finns dels ”teoretiska faktorer” och dels faktorer av mer ”praktisk karaktär” som exempelvis kommuner kan använda sig av när det gäller främjande av den biologiska mångfalden. Exempel på teoretiska faktorer, lämpliga i kommunala sammanhang är olika sorts dokument, såsom *naturvårdsprogram*, *grönstrukturplaner* och liknande. Dokumenten i fråga kan användas som hjälpmedel för kommuner för att på så vis sätta upp mål och visioner för sitt skötselarbete i strävan mot ett mer hållbart samhälle och mot en bättre biologisk mångfald. Exempel på faktorer av praktisk karaktär, är bland annat *mångformighet/variation* och *höggrässkötsel*. Beskrivningen av dessa faktorer innebär en redovisning av praktiska råd och tips på hur skötsel bör gå till för att främja biologisk mångfald. I uppsatsen besvaras bland annat hur Ängelholms kommun använder sig av ovan nämnda teoretiska faktorer, alltså olika dokument, i sitt arbete. Uppsatsen besvarar också i vilken utsträckning kommunen använder sig av de olika faktorerna av mer praktisk karaktär i skötselarbetet. Uppsatsen behandlar den andra frågan och besvarar den genom att konstatera att förfrågningsunderlaget och i förlängningen den tekniska beskrivningen inte är lämplig för ett ”aktivt” främjande av biodiversitet om inte mål är antagna. Därmed föreslås en utveckling, att mål måste antas för att denna handling ska verka för ett främjande. Gällande den tredje frågan, besvaras den delvis genom exemplet Ängelholm kommun. Eftersom det saknades uttalat mål för biologisk mångfald inom parkenheten i Ängelholm tycks dokument med mål och visioner få liten betydelse. Grundidén med målinriktade och visionära dokument är mycket bra och har stor potential men utnyttjas inte till fullo i dagsläget.

Uppsatsen behandlar dock inte hur samarbeten inom den kommunala organisationen kan påverka utfallet för en kommuns verkan mot främjande av den biologiska mångfalden. Det finns således möjligheter till fortsatt forskning i hur en kommuns organisation och struktur kan eller bör omorganiseras för att vara bättre lämpad för att främja den biologiska mångfalden. En bredare studie med fler undersökta kommuner skulle kunna ge en mer rättvis indikation om hur det svenska kommunala skötselarbetet skulle kunna utvecklas. För framtida forskning skulle det vara intressant om studier görs på platser där inventeringar av biologiska värden är utförda före och efter upphandling skett, för att på så sätt vetenskapligt fastställa om en teknisk beskrivning har någon betydelse för den biologiska mångfalden.

5 Referenser

5.1 Otryckta källor

Ekenstierna, Birger (2012), Parkingenjör Tekniska kontoret Ängelholm, E-post, april 2012

Wiking, Johnny (2012), Parkingenjör Tekniska kontoret Ängelholm, Intervju, augusti 2012

Tekniska kontoret Ängelholm (2007) Förfrågan om anbud på parktjänster

5.2 Elektroniska källor

Centrum för biologisk mångfald, CBM (2012a). Det resilienta samhället. [online] Tillgänglig via: <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/biologisk-mangfald/det-resilienta-samhallet/> [2012-04-26]

Centrum för biologisk mångfald, CBM (2012b). Biologisk mångfald. [online] Tillgänglig via: <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-biologisk-mangfald-cbm/biologisk-mangfald/> [2012-04-28]

Convention on Biological Diversity, (2012). History of the convention [online] Tillgänglig via: <http://www.cbd.int/history/> [2012-04-19]

Miljökontoret Ängelholm (2008) Ängelholms miljöprogram – lokala miljömål för Ängelholms kommun, Tillgänglig via: http://engelholm.se/Documents/Bygga,%20bo%20och%20milj%c3%b6/Milj%c3%b6program/%c3%a4ngelholms_milj%c3%b6program.pdf [2012-07-26]

Naturvårdsverket, (2012). Biologisk mångfald. [online] Tillgänglig via: <http://naturvardsverket.se/sv/Start/Naturvard/Biologisk-mangfald/> [2012-04-26]

Norconsult, (2012). Landskapsanalys – Barkåkra [online] Tillgänglig via: <http://www.norconsult.se/?did=9091099> [2012-08-18]

Svenska FN-förbundet, (2010). Internationellt temaår för biodiversitet. [online] Tillgänglig via: <http://www.sfn.se/press/nyheter-fran-fn/internationellt-temaar-for-biodiversitet/> [2010-04-17]

Statistiska centralbyrån, (2012). Bostads- och byggnadsstatistisk årsbok, 2012. [online] Tillgänglig via: http://www.scb.se/Pages/PressRelease____330777.aspx [2012-04-26]

Tekniska kontoret Ängelholm (2010) Trädplan för Ängelholm, Tillgänglig via: <http://engelholm.se/Documents/Bygga,%20bo%20och%20milj%c3%b6/Park%20och%20natur/Tr%c3%a4dplan%202010.pdf> [2012-04-21]

Ängelholms kommun, (2012a). Vad gör vi? [online] Tillgänglig via: <http://engelholm.se/Bygga-bo-miljo/Parker-och-natur/Vad-gor-vi/> [2012-08-16]

Ängelholms kommun, (2012b). Ny organisation för tekniska kontoret. [online] Tillgänglig via: <http://engelholm.se/Nyhetslista/Ny-organisation-for-tekniska-kontoret/> [2012-08-16]

Ängelholms kommun, (2012c). Tematiskt tillägg till översiktsplanerna avseende vindkraft i Helsingborgs stad, Höganäs kommun, Ängelholms kommun, Tillgänglig via: <http://www.engelholm.se/Documents/Kommun%20och%20politik/Planer/%C3%96versiktsplaner/P%C3%A5g%C3%A5ende%20F%C3%96P/07-1040%20Tematisk%20%C3%96P%20Vindkraft%20U%20pb%20web.pdf> [2012-08-16]

Ängelholms kommun, (2012d). Fördjupning av översiktsplanen för Södra Ängelholm samt tillhörande miljökonsekvensbeskrivning, MKB, Tillgänglig via: <http://www.engelholm.se/Documents/Kommun%20och%20politik/Planer/%C3%96versiktsplaner/P%C3%A5g%C3%A5ende%20F%C3%96P/F%C3%96P%20S%C3%B6dra%20%C3%84ngelholm/03-0105%20F%C3%96P%20S%C3%B6dra%20%C3%84ngelholm%20antagen%20version.pdf> [2012-08-18]

Ängelholms kommun, (2004). Översiktsplan 2004, Kap. 4 naturvård – grönstruktur – vattenmiljöer. Tillgänglig via: <http://engelholm.se/PageFiles/1898/%c3%b6p2004,%20kap%204,%20naturv%c3%a5rd,%20gr%c3%b6nstruktur,%20vattenmilj%c3%b6er.pdf> [2012-08-18]

5.3 Tryckta källor

Alvey, A.A. (2006). Promoting and preserving biodiversity in the urban forest. *Urban Forestry & Urban Greening* 2006:5, 195-201.

Bengtsson, P. N., (2009). Samspel i parkförvaltning - Om skötselideal och förhållningssätt till biologisk mångfald i tre svenska parkförvaltningar. Doctoral Thesis. *Acta Universitatis Agriculturae Sueciae Agraria* 2010:9. Department of Landscape Planning Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences.

Boverket, (1999). Gröna områden i planeringen, Stadsmiljöavdelningen.

Boverket (2007). Bostadsnära natur - inspiration och vägledning. (Dnr: 2309-1215/2007). Karlskrona, Boverket.

Boverket (2010). Låt staden grönska - klimatanpassning genom grönstruktur. Karlskrona, Boverket.

Borgström, S.T., Elmqvist, T., Angelstam, P. & Alfsen-Norodom, C. (2006). Scale Mismatches in Management of Urban Landscapes. *Ecology and Society* 2006:11(2), art 16.

Burman, A., (1997). Nytt liv i Malmös parker, CBMs Skriftserie 3:1997, Uppsala, Centrum för biologisk mångfald,.

Florgård, C., Mörtberg, U., Wallsten, M., (1994): Växter och djur i stadsnatur, Skydd, skötsel och utveckling av tätortsbiotoper, Stockholm, Byggeforskningsrådet

Emanuelsson, U. (1997). Tätortens mångfald får inte glömmas bort, CBMs Skriftserie 3:1997, Uppsala, Centrum för biologisk mångfald.

Gatukontoret Malmö, (2005). Trädplan för Malmö - 2005

Gustavsson, R., Ode, Å., (2001) Förvaltningskulturer – pilotstudie. Gröna fakta 1/2001, Alnarp, Movium.

Gyllin, M. (2004). Biological Diversity in Urban Environments. Doctoral Dissertation. Acta Universitatis Agriculturae Sueciae Agraria 461. Department of Landscape Planning Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences.

Isaksson, I., Lundwall U., (2006). Närnaturlöken – idéer för att utveckla biologisk mångfald, Huskvarna, Svenska naturskyddsföreningen & Centrum för biologisk mångfald

Kommunledningskontoret Ängelholm (2011) Aktualitetsförklaring översiktsplan för Ängelholm

Miljökontoret Ängelholm, (2010). Naturvårdsprogram för Ängelholms kommun

Naturvårdsverket, (2005): Effektiv skötsel av skyddade områden - En främjande utvärdering av länsstyrelsernas arbete med skötselav statligt skyddade områden, rapport 5505

Naturvårdsverket, (2007a). Ett rikt växt och djurliv – Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet, Rapport 5773

Naturvårdsverket, (2007b). Ekosystemansatsen – en väg mot bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser. 5782

Nordmalm, P., Sandberg, E., Berggren, Å., Emanuelsson, U. (1999): Grönare städer – biomångfald och grönstruktur, Stockholm. Naturskyddsföreningen

Randrup, T.B. & Persson, B. (2006). Parkförvaltningar i Norden – En enkätundersökning. Gröna fakta 2/2006, Alnarp, Movium & Utemiljö.

Randrup, T.B. & Persson, B. (2009). Public green spaces in the Nordic countries: Development of a new strategic management regime. Urban Forestry & Urban Greening 2009:08(1), 31-40.

Samuelsson, J. & Ingelög, T. (1996) Den levande döda veden – bevarande och nyskapande i naturen. Uppsala, ArtDatabanken, SLU